

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VEJBY-TIBIRKE SELSKABETS
ÅRBOG FOR 1987

*Det
levende
landskab*

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG
1987

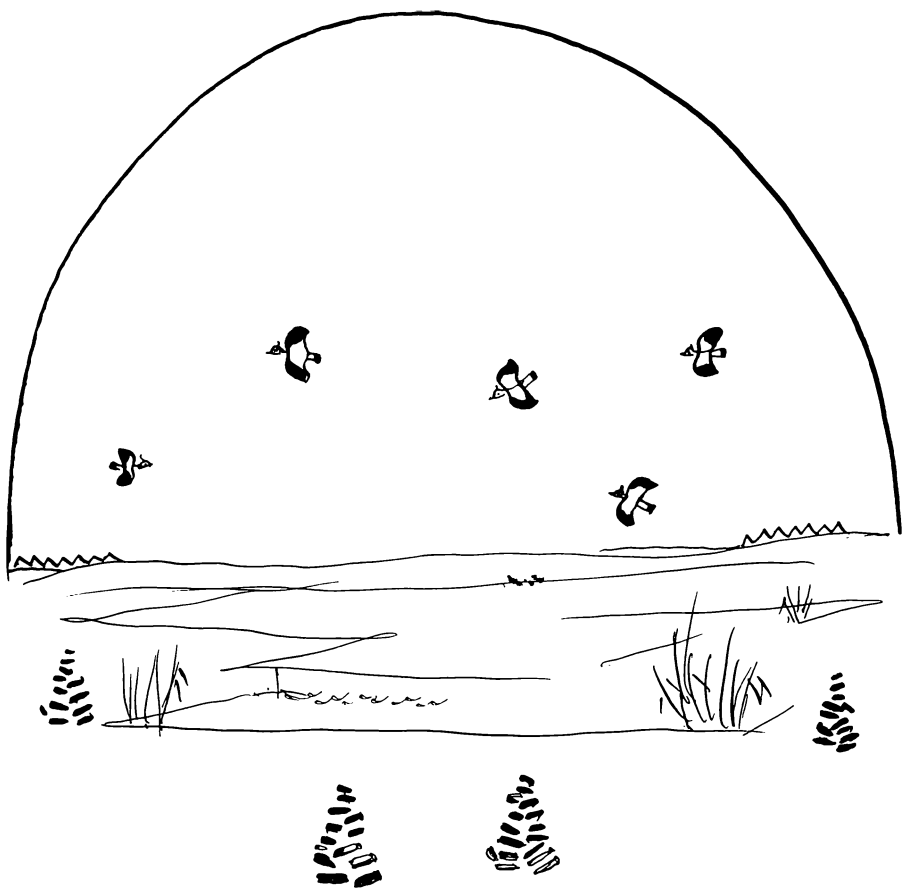

Oplag: 750 eksemplarer
Frederiksborg Amts Avis Bogtrykkeri 1987
ISBN 87-88319-07-5

**DET
LEVENDE LANDSKAB**

Sept. 1940

Ellemosen; Viber og tørveskruer

tegn. Axel Nygaard

Om Tibirke c. 1918

Jeg mener at kunne huske følgende fra Tibirke huse og gårde, men tør ikke indestå for korrektheden deraf om de andres huse.

Jeg tror, at de første i selve »Bakkerne« var brødrene, overlæge Johannes Helweg og lektor i England Jacob Helweg. Deres huse er bygget i norsk eller islandsk stil bestående af mange småbygninger.

Blandt de tidligste bakkeboere var også forfatteren Johs. V. Jensen, som vistnok byggede eget hus i 1913 (arkitekt Iver Bentsen). Hvilket år højesteretssagfører Ejvind Møller og hans kone Ester M. byggede hus, (sikkert arkitekt Ingrid Møller Dyggve, hans søster), ved jeg ikke; men i 1917 overnattede jeg med min mor, Erna Kaper, i deres hus. Årsagen til, at vi boede der, var følgende:

Ejvind Møller og overretssagfører Engelhardt, som ejede gården øverst i Bakkerne (hvor nu arkitekt Hvidt bor) havde sammen med arkitekt Ejnar Dyggve (min morbror, og svoger til Ejvind Møller) dannet et konsortium, der lagde servitutter på de omliggende bakker for at beskytte den særprægede natur mod udnyttelse af byggespekulanter. Rygtet gik, at nogle sådanne havde planer om at bygge 6-7 huse på toppen af »Langetravs« med stakitter derfra ned til landevejen, og dette måtte forhindres. - Konsortiet udstykkede i stedet de grunde, som endnu eksisterer efter planen, og udbød så disse til salg. Ejnar Dyggve byggede de huse, som købtes af Thorsteinssons, Rehlings, Kapers og Schäffer. Disse huse beboes endnu alle af de første ejeres efterkommere, børn, børnebørn, oldebørn eller nevøer og niecer. Disse huse blev bygget i 1917-18.

Mor og jeg var med Ejnar Dyggve deroppe i 1917 for at vælge en grund. Jeg husker, vi gik rundt i lyngen og besøgte flere af grundene, før vi valgte *vor* grund. Dengang var der en pragtfuld udsigt derfra. Vi så hele »Ellemosen«, kunne se Ramløse med sin mølle og kirke, »Hyrdehøj« og de andre kæmpehøje ved Ågerup, der hedder »Attershøj«, og vi så møllen i Tågerup. Dengang havde også den sine vinger. Vi så »Nordkrog« med gårdene »Krogmosegård« og »Fuglebæk« (der udtaltes »Føvlebæk«) og mange andre gårde og huse og køer og heste på deres marker. I mosen var der ingen træer, kun lidt krat og mange mosehuller, hvor folk arbejdede med tørv. (Husk,

det var under 1. Verdenskrig). Vi var også nede i mosen, hvor jeg fik lov at være med til at »skrue tørv«, dvs. at stable dem i små toppe, så de kunne tørre.

Om natten sov vi i Ejvind Møllers hus i køjer, det havde jeg ikke prøvet før, og om morgenen stod vi i halvdøren og hørte gøgens kuk-kuk og andre fugle og køernes brølen.

Næste dag var vi på besøg på en gård ved landevejen (der, hvor stien langs skovbrynet begynder, skråt over for Herman Vedels forpagtergård, hvor nu Esmanns bor). Der boede en gammel bondekone, Karoline, med sin datter, Kristine, og svigersøn, Lars Peter. Karoline var altid iført en sort kysehue med broderet »guldnakke«. Vi fik kaffe og landbrød. Kristine anbragte det store landbrød under venstre arm og skar skiverne ud i luften med en skarp kniv. Det så fantastisk ud!

Vort hus blev så bygget og var færdigt til indflytning, da sommerferien 1918 begyndte. Møblerne var tegnet til huset af Ejnar Dyggve og udført af tømremester Gustav Larsen. Jeg tror, det samme var tilfældet i de andre tre huse ved »Langetravsk«.

I *Rehlings hus* boede lektor Erik Rehling med sin kone og børnene Vagn og Helle. Desuden boede der hans svigermor, fru Schneekloth (?)

I *Thorsteinssons hus* h.r.sagfører T., hans kone og børn. Om de to ældste Ebbe og Inge var født i 1918, husker jeg ikke.

I *Schäffers hus* boede 3 søskende arkitekt, frøken S., og hendes brødre, hvoraf den ene var ingeniør Sigurd S., som vi mange år efter omtalte som »onkel Sigurd«, (aldrig i tiltale). Den anden broder var vist også ingeniør eller arkitekt (?)

Af andre huse i Tibirke Bakker, vel bygget omtrent på samme tid, var der helt oppe ved skovbrynet nær Brantebjerg-linien foruden lektor Helwegs hus, som jo var ældre, et hus vi børn kaldte »heksens hus« (husker ikke mere hvorfor), der ejedes af en fru eller frøken Helene Berg (bygget af Ingrid Dyggve?) og ved siden deraf overlæge Eggert Møllers hus. Hans frue var datter af komponisten Carl Nielsen.

Herfra går dalen ned mod landevejen. Den var så smuk, at vi kaldte den »paradis dalen«. Her byggede overretssagfører F. Dragsted sit hus. Hans kone var søster til fru Thorsteinsson.

Vort hus set fra vejen

set fra Langetravs

(Langt senere er bygget en lang række huse derovre: Kornerups, Stig Rodes, Iver Bentsens, Walter Jessens, Vilh. Lauritzens, grev Reventlows og flere).

Om livet i vort eget hus beretter jeg senere.

Jeg har nævnt Karolines gård, ved siden af den lå Hertz' hus, ovenfor denne »Skyttehuset«, hvor en læge Schytte« boede, og så var der skolen.

Dér hvor Wilhelm Hansens hus nu er, boede brøndgraver Theodor Larsen og familie. Hans kone var skrap, og vi var lidt bange for hende. Der var dengang (i 1918, da vi flyttede ind i vort hus, da vor sommerferie begyndte) kun 2 børn, Elna og Hans Åge. I den næste gård boede hans broder Karl Larsen. Hans kone var rar. De havde dengang børnene Marie, Erna og Laurits, og måske også Kristine var født. (Senere fik de datteren Ellen, som man sagde var opkaldt efter mig??) - Marie og Erna legede vi med, bl.a. lærte de os at synge og danse »seksstur«. Karl Larsen var et stort flot mandfolk. Han var rar og venlig imod os alle, og vi kom meget nede hos dem. Han hentede os fra toget i Helsingør med en arbejdsvogn og 2 heste, når vi flyttede på landet. Det var sjovt, og vi fik lov at styre hestene. Både hos ham og hos Theodor Larsen var der også grise, kalve og får og høns. Fårene, som var tøjrede 2 og 2, gik og græssede i Bakkerne. På nogle af Bakkerne var der også korn. Men det var dårlig jord, så kornet stod tyndt og spredt. En dag fik vi lov af Karl Larsen at plukke noget rug. Vi ristede kærnerne, malede dem (eller knuste dem) og lavede »kaffe« af dem. Rigtig kaffe kunne enten ikke fås eller var stærkt rationeret. »Te« lavede man af kakaoskaller, det smagte rædsomt! Men rugkaffen smagte hæderligt. Vi fik også mælk hver dag fra Karl Larsen. (Nogle år senere sagde han til os, at vi ikke skulle drikke mælk fra hans gård, da den ikke var god). - Så måtte vi hente mælk på Toftegård.

Marie Larsen blev mange år efter gift med Alexius van Hauen. De overtog Theodor Larsens gård. - Denne havde en tid tilhørt Carl Alstrup, en kendt skuespiller og hans kone fru Fenia Rubin. Theodor Larsen var da allerede flyttet ind, hvor Karl Petersen havde boet i huset med postkassen. Hvor direktør Poul Ketner og familie nu bor.

I den næste gård boede Karl Petersen, men dem kendte vi ikke. Men der hang altid en rød postkasse på hans mur. Overfor ham boede Ingrid og Ejv. Møllers gamle mor. Senere kom familien Rothe

Seedorffs hus

Peters hus

Frk. Panduros hus

tegn. Ernst Hansen 1916

til hendes hus. Så var der Seedorfs hus bag »Rumpen«, hvor han og »Spindevinde« boede. Hvornår de kom til Tibirke, ved jeg ikke. Ved siden af dem boede Petra og hendes mand. Jeg tror, at hun strøg og vaskede for folk. I det tredje hus boede vistnok et par lærerinder. Vi kaldte det hus »generalens hus«, hvorfor aner jeg ikke.

Der var ingen huse på den anden side af landevejen mellem Karl Petersens hus og »Sandagergård«. Der boede Georg Larsen. (Hans datter sygeplejersken byggede mange år senere det gule hus på toppen af bakken overfor »Rumpen«).

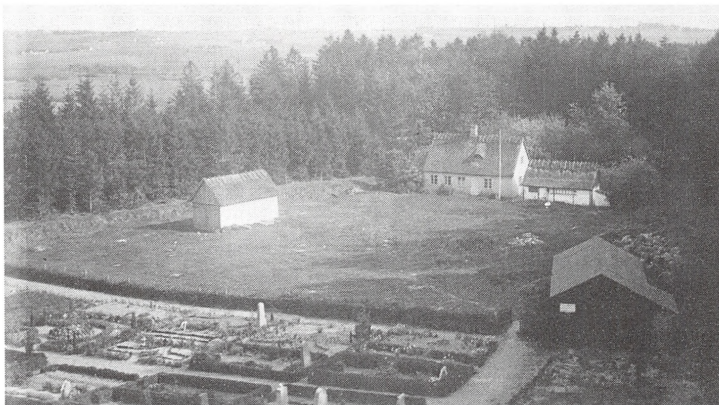
Overfor Sandagergård, hvor huset »Tobo« ligger, boede et ældgammelt ægtepar Ole og Line Larsen. Det er det samme hus som »Tobo«, der blot er moderniseret. (»Tobo« navnet er fra senere tid, da der boede et par damer frkn. Gad og Dall). - Ole Larsen var farbror til Georg L. på Sandagergård og Lars Larsen på gården »Øvrevang«, der ligger ved siden af »Oles og Lines hus«, som vi kaldte huset.

Så kom »Tofttegård«, hvor familien Hansen boede. Der købte vi senere mælk, da Karl Larsen hørte op dermed. Fruen dér var venlig, og når hun skulle sige noget rigtig venligt, sagde hun: »Hvor har De dog skæmmet Dem!« Det var ment som en kompliment.

Over for Tofttegård ligger endnu »Gretely«. Der boede en gammel enke Grete, hvis mand havde haft arbejde med at passe kirkegængerne heste og køretøjer. Det hus købtes af Ejnar og Ingrid Dyggve, som ejede det til deres død. En af stuerne blev Grete boende i, til hun kom på plejehjem i Tisvilde by. Nu ejer Anne Kaper huset.

Den næste gård ved landevejen er »Kædemosegård«. Vi kaldte den »Æggemosegård«, for det var der, vi købte æg. Vi købte altid 4 kg æg. Hvert æg blev omhyggeligt pakket ind i avispapir, før det blev lagt ned i kurven. Fruen dér var meget rar med nogle små listige, lysebrune øjne, stramt tilbageredt hår med skilning i midten og en lille »snurpet« flettet knold i nakken. Jeg synes, at jeg altid blev sat til at røre i grøden, mens hun hentede æggene.

Den sidste gård, før vi kom til købmanden, var »Lundebakkegård«, hvor sognefoged Sylvest boede. Der lå ikke andre huse på vejen mellem gården og købmanden. På den anden side af vejen lå kun det hus, som stadig ligger der bag den lille dam. Det kunne man altid købe postkort af, der stod »kunstner Alfred Broges hus«. Derfra gik

»Gretely« set fra Tibirke kirkes tårn

en vej op til Lundene. - (Men Lundene er en helt anden historie, som jeg ikke kan berette om).

Købmand Westphal havde butikken, hvor nu købmand Klint har sit supermarked. - Det var en ganske lille butik, hvori man dog kunne købe alt. Madvarer af alle slags, brændsel, petroleum til lamper og primus, stearinlys, isenkram, keramik, bindegarn, træsko, tobak m.m. Den klaredes af en lille skrutrygget dame, frk. W., som altid smilede og lo. Hun havde højt opsat hår og ikke særlig pæne tænder, men hvor var hun sød og venlig. Hun holdt meget af titler, så kunderne blev altid tituleret med deres mænds stillinger, som professorinden, etatsrådinden, amtmandinden o.s.v. Da min mor, som forholdsvis nyligt var blevet borgmesterfrue, blev tiltalt borgmesterinden, morede mor sig derover. Det gav anledning til, at vi døbte brøndgraverens kone »brøndgraverinden«, som hun siden hed lige til sin død, når vi talte om hende. Når frk. Westphal havde meget travlt, blev hun hjulpet af sine søstersønner, hvis far var tømremester Gustav Larsen. Han var bygmester for alle husene og var ganske uundværlig.

Af handlende vil jeg yderligere nævne bager Larsen i Tisvilde by. Hans kone ekspederede og var venlig og rar. Det bedste vi vidste, når vi var kommet dertil, var nogle vidunderlige kager »Medailler«. Engang, der var fødselsdag, kom en bestilt lagkage til vort hus. Den

stod på et fladt trælag, og det hed siden altid »bagerens daslæg«. Nede i lejet var der købmand Corneliussen, som havde nogle dejlige aflange, helt flade flødekarameller, tanken derom får mine tænder til at løbe i vand endnu i dag.

Af og til kom der en hestevogn til husene i Bakkerne, en slagter eller grønthandler, engang en fiskehandler, det var meget uregelmæssigt, så vi cyklede oftest selv til forretningerne. Kun bager Larsen kom regelmæssigt 2 gange om ugen. Han var altid velkommen, undertiden købte vi så foruden brød en eller anden kage.

Vand havde vi i vor egen brønd. Det var iskoldt og meget velsmagende - som Maarumvand uden kulsyre.

Så vil jeg vende tilbage til vort eget hus. Vi boede der som ovenfor nævnt i sommerferien i 1918. Vi var: far 44 år gammel - mor 34 år. Jeg 14 år og mine 2 søstre Mischa (døbt Marianne) 10½ år og Panne (Anne Marie) 7 år. En lang tid boede også min farmor hos os. Hende elskede v allesammen, og hun havde så ofte boet sammen med os om sommeren, både i Tårbæk, Ordrup og Skovshoved. Hun var en

Kædemosegård

tegn. Nic. J. Tving 1925

3 søstre

sportstrænet dame, gjorde gymnastik hver morgen, og da hun boede i Tibirke travede hun med sin pige (det hed ikke husassistent dengang), som var med i Tibirke, op over alle bakkerne ad Brantebjerglinjen til vandet. (Der badede og svømmede hun i en sjov, blå badedragt af stof, med ærmer og pludderbukser og hvide kantebånd. Vi andre havde tricotbadedragter uden ærmer, men med ret lange ben næsten til knæene. Vi havde badehætter bundet om hovedet med badebind, og udenpå dette et broget, smart tørklæde). - Vi andre var cyklet til stranden omtrent samme vej, dog på stierne. - Så kørte vi atter hjem, mens hun gik hele vejen tilbage. Den sommer var hun 74 år, men husk at hun var 2 generationer ældre, end vi var, og folk blev tidligere gamle dengang. Så det var en præstation!

Vort hus var allerede dengang lyserødt og med stråtag. Det lå midt i lyngen. *Ingen have*. Forbudt af servitutterne. Heller intet hegn, også forbudt. Der var nogle enkelte fyrretræer spredt om huset. Ingen læ, og det blæste tit. Intet W.C., intet indlagt vand, intet lys, ingen telefon. Ingen gas eller elektricitet. I køkkenet dog et godt lille komfur. Huset var heller ikke særlig godt isoleret, det var *kun* beregnet til sommerbrug. (I 1940 fik vi væggene beklædt med Cellotex og ekstra gulv i etageadskillelsen og en eller 2 dejlige ovne i stue og blå vær. Men da skulle det være parat til evt. evakuering). Vi havde ikke køle- eller isskab, men et dybt kældergulv i spisekammeret til at holde mælk og lignende koldt. - Det var alt udmærket. Vi var unge og havde det storartet således. Heller ingen bil.

Stueetagen bestod af »storstue« (som var ret lille), mine forældres soveværelse med vindue mod øst og halvdør mod vest. (Intet sydvindue). Så var der køkken og spisekammer. Entré med trappe til 1.sal. Et lille pigekammer ved køkkenet og endelig »det blå værelse«, hvor min farmor sov. Der var en seng, en servante, et skab med forhæng og en lænestol. På væggen ved sengen en indmuret blå klinke.

Vor dag gik således: Efter morgenbordet enten ud at lege eller på cykel til købmanden. I soveværelset (som nu er en del af stuen) havde far et lille bord, hvor han uden at blive forstyrret kunne sidde og arbejde. (Leksikon, grammatik eller andre lærebøger). Vor husassistent lavede middagsmaden. Kl. 12.30 spiste vi middag (pigen spiste i køkkenet, det var normalt den gang. Der var et lille pigekammer ved siden af køkkenet, hvor vi nu har de to baderum. Vi 3 pigebørn havde værelse »det lyserøde« på 1.sal, og »det grønne« var gæsteværelse, også på 1.salen. - WC fandtes ikke; i 1918 var der bygget et »das« på den lille høj, hvor vedbunken og Inges nuværende køkkenhave er!

Som sagt, vi spiste middag kl. 12.30. - Ved 2 tiden havde vi alle vore cykler parate. Foruden badetøj, der dengang bestod af badedragter, hætter og badekåber, havde vi »bademad« = 3 kiks og en stor humpel chokolade (fra Jensen i St. Kongensgade) pro persona og et par af de store rygsække. I dem samlede vi gran- og fyrrekogler hver eneste dag til at bruge som brændsel i komfuret. Vi blev ved vandet hele eftermiddagen og kom hjem ved 7-tiden til aftenbordet, som pigen havde parat til os. - Om aftenen sad vi ofte uden for huset i mørke og så på stjernesked og sludrede og sloges med myggene.

Far (borgmester Kaper) med sin ynglinshat og familien i en jumbø

Engang imellem fik vi lov at røre æggesnaps. - En uge havde jeg en klassekammerat på besøg, så sov hun og jeg i det grønne værelse. - Jeg kedede mig ellers temmelig meget den sommer, for alt, hvad der var af børn hos naboerne, var så meget yngre; men mens min kammerat var der, foretog vi cykelture og var en dag med folkene fra en gård med nede at høste i mosen.

Vi havde en del gæster på besøg, bl.a. nogle af lærerne på Ordrup Gymnasium, hvor far jo havde været rektor 1917, da han blev udnævnt til Borgmester i København. Desuden havde vi en del venner af mine forældre nede i Tisvildeleje, og nogle af disse havde børn på vores alder. Vi cyklede meget både på landevejen og i skoven. Der var ikke megen trafik. Dels var biler ikke almindelige, og de få der var, havde nok ingen benzin. Landevejen bestod af 2 dybe hjulspor og den var »brolagt« med rullesten fra stranden. En sommerdag var vi på skovtur med lejet vogn og med Karl Larsens heste og ham selv som kusk. Vi kørte gennem Tisvilde Hegn til Asserbo Skovfogedhus ved Ruinen, og der serveredes hindbær med fløde. Vi var også på cykeltur til Hyrdehøj og Attershøje, hvorfra vi kunne se hjem. Der gik kun jernbane til Helsingør. Derfra måtte man enten køre med »dagvogn« eller på cykel.

Udsigt fra Kapers hus ud over den nu tilgroede Ellemose

Vi havde en dejlig sommer. Mor var så lykkelig for at bo der, der var så meget, der mindede hende om hendes barndomsegn i Finland, skov og sø og hav. Midt i sommerferien lå far en uge syg af »spansk syge«, men da var den ikke så farlig, som den senere blev om efteråret. - Det var godt, mor havde haft den lykkelige sommer. I oktober blev hun syg af den spanske syge og efter en uges sygeleje døde hun den 1. november kun 34 år gammel. Hun som altid havde været så rask og sund!.

Det varede mange år, før far kunne tænke sig at bo i Tibirke igen. Huset blev i flere somre lejet af professor Niels Bohr. Han skrev til far og bad om at måtte lade væggen i soveværelset kalke lyserød, den hvide væg generede ham, så han ikke kunne sove. - Det var på den tid, han arbejdede med sin atomteori, som gjorde ham til en berømt mand, som bl.a. fik nobelprisen.

Jeg har glemt at fortælle, at Tibirkens anden Nobelpristager Johs. V. Jensen i et par somre havde muret en stor »Mammut« elephant af mursten ved siden af sit hus i Bakkerne, den kunne ses nede fra landevejen.

Billedhuggeren Kaj Nielsen boede en sommer, 1918? i et lejet hus i Tibirke, måske det var museumsdirektør Hertz' hus? - Husene ved vejen var ikke belagt med de servitutter, der gjaldt i Bakkerne, så der var haver, og i den have stod i mange, mange år Kaj Nielsens statue af »Eva med Æblet«.

Ellen Kaper Repsdorff

Lundene

En »opgave« er blevet stillet mig - at fortælle om, beskrive »Lundene« først og fremmest som de var. Men desuden som Lundene er.

Siden 1923 har jeg haft mit hjem her, hørt til i Lundene og i Vejby præstegård som svigerdatter, hos »sognepræstens« i Vejby-Tibirke sogn, sognepræsten V. E. L. Haagen-Müller - (der kom fra Albæk-Voer som præst og provst over Dronninglund herred i Vendsyssel) - der var barnebarn af præsten i disse samme to sogn, omtrent 100 år før, dr.phil. Jeremias Müller.

Det var lærerige, gode år i Vejby præstegård hos »provsten og provstinden«, som de altid omtaltes, et samlingssted for sognebørnene og for mange kunstnere. Haven var, som præstegårdshaver var, stor og smuk i tre terrasser, med nøddegang, klippede hække og en køkkenhave, der søgte sin lige. Rigtige grønsager, som provstinden med rund hånd delte ud af: nystukne asparges fra lange, høje aspargesbede, morbærtræ, skovfogedæbler, gravenstener, gråpærer - til gavn og glæde for de mange, der altid var velkomne.

Det er virkelig med ængstelse jeg nu forsøger at give et billede af Tisvilde/Tibirke Lunde, for det er en sammenhængende enhed, et landskab i landskabet. Et dejligt terræn, som landinspektøren oplyser, rundt regnet er på ca. 200 tønder land. Så helt anderledes end det Nordsjælland man forstår ved Nordsjælland: det udbredte idylliske, det estimerede attraktive, hvortil hovedstadsboerne rejste/rejser for at feriere og nyde landlivets glæder. For de er store og gode, nær skov og strand og med et frodigt bagland, hvis veldrevne gårde er mønstergyldige. Lundene er noget helt andet. Lundene er couperede. Sammenblæste sandbanker danner bakker hvor der for indtil for få år siden blev drevet agerbrug. Agerbrug er måske lidt vel meget sagt uden roemarker, dertil krævedes bedre jord, mere fertil jordbonitet. Derimod kartoffelmarker med faste sandjordskartofler. Her blev sået og høstet rug, byg og havre. Der var langt imellem stråene, mager sandjord er ikke givtig. Ejerne af de kønne stråtækte parcelliststeder eller husmandssteder holdt svin, får, gedder, høns (som ræve inde fra Hegnet snuppede af og til) og hest - til at trække plov og køre brænde fra skoven eller tækkerør ovre fra Arresø. De små ejendomme var

Victor Haagen-Müller: Græssende får i Lundene. 1941

bygget som vinkelgårde eller trelængede, med et tilliggende på fra få tønder land indtil 14, 18 måske 20 tønder land. Husene havde bindingsværk, rødmalet (engelsk rød) eller sorttjæret, murene var lerstampede og brønden kampestenssat.

Lundebeboerne var et folkefærd for sig. Dengang. Og dengang kan endda deles i to perioder. Den første da markerne blev dyrket, men afgrøden var ikke stor nok til at gårdenes ejere kunne ernære kone og børn, ofte en stor børneflok. Børnene på vor side af Tibirkebakke-
get gik i Tibirke-Bakker skolen; hvad ville vor tids børn sige, eller forældrene, ville de synes om at lade disse små 7-8 årige piger og drenge i buldrende vintermørke - tidligt om morgenen - til fods traske skråt igennem Tisvilde Hegn. Børnene på den anden side af bakken hørte til Tisvildeskolen i Tisvilde by. Jeg tror dog der kun var skolepligt hveranden dag. Hvis jeg husker rigtigt.

Men tiderne skifter, de skifter altid.

Der kom dage hvor ejerne af de små gårde gerne ville afhænde dem. Køberne blev flest kunstnere, men også andre mennesker, der søgte isolation, for i ro af kunne koncentrere sig om studier, eller gennemføre videnskabeligt arbejde.

Lundene var en enklave. Familierne som beboede Tisvilde/Tibirke-

Victor Haagen-Müller: Heste i bygevej (Lundene) 1928

lunde kendte allesammen hinanden, man respekterede hinanden og arbejdsroen. Delte glæder, delte sorger. Man nød vel først og fremmest det modeste landskabs skønhed. Den vilde flora var som allevegne, i den ganske verden, rig og skøn. Med flora følger den fauna som hører til. Pattedyr, krybdyr, insektliv og derfor også fugle. Engang overvejede jeg om vi skulle testamentere vor beskedne ejendom og dens lille område på to tønder land til zoologisk museum, men da Karen Blixen fredede sit udstrakte terræn med 26 fuglearter, opgav jeg. Vi havde dog 46 fuglearter omkring os, bl.a. Vende-hals henne i vor mose - og ikke glemme Sortspætte, den store sorte fugl - hannen med ildrød ligesom krone på hovedet, hunnen har kun en lille rød plet i nakken - det lyder måske pralagtigt, men er det ikke. Det er ikke retfærdigt, thi Rungstedlund ligger jo ved Øresund med åbent vand, medens Lundene grænser op til store yngleområder: Tisvilde Hegn og Asserbo/Liseleje plantager, ialt cirka 2,000 hektar. I dette skovdistrikt lever naturen og skænker oplevelsernes gaver til alle og enhver, som vil modtage dem. Og bevare dem.

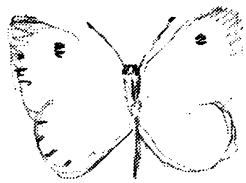
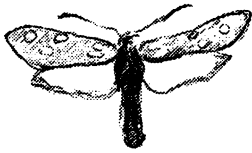
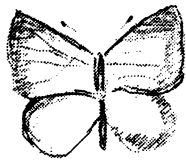
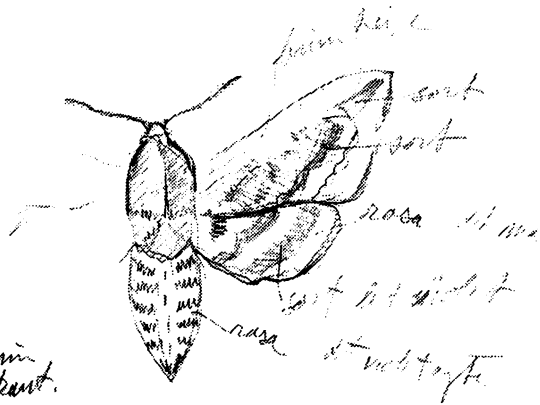
Victor Haagen-Müller: Vid udsigt fra Lundene, i baggrunden beplantningen omkring sandflugtsmonumentet.

For mange år siden, måske ca. 50, havde en havørn lige bagved os - imellem kampestensgærdet og Hørsekæret - bygget rede oppe på toppen af en stor skovfyrns flade krone. Kyndige folk konstaterede at der var to æg i reden. Men en dag blev de taget af ægsamlere, to spænstige drenge var klatret op, sikkert ikke af ondskab, men af interesse! fjernet æggene. Ak børn er tankeløse. (Hvis voksne gør sligt kaldes det at stjæle og er strafbart, de er ægtyve.) Egnen mistede for altid noget kostbart, en sjældenhed - havørne på rede. Som aldrig kom tilbage.

Sådan kunne man fortsætte. Hvorfor har tilflyttere plantet så *altfor* mange træer? De gror jo op, kaster skygger, lukker solen ude, det

Ochotfjöl.

kan = orange and sortlini þar.

Stordier fjöl:
Fro. min. helvöðar.

varme solmættede klima ændres. Trivlsen forsvinder fra alt som netop var Lundenes særkende. Her bredte blomstrende Rødknæ sine farverige partier i juni-juli, og Hedelyng understregede ved sommertide bakkedragenes stigende og dalende konturer med småbuskenes rødviolette blomsterpragt, hvor hugorme levede i det skjulte. Blomster, der foretrækker at gro selskabeligt havde gode vækstbetingelser - alt efter årstidens lys - eller tørke eller regnperioder. Tænk på Liliekonval og den lyseblå Forglemmigej i maj-juni og Engelsk græs, eller gul Evighedsblomst fra juli-september. Og nikkende Kobjælde - imellem det stride Kvikgræs - mørk brunviolette, lådne, klokkeformede blomster, der retter sig lodret op og fnuglette vifter i vinden, når de som afblomstrede er vokset til. Eller Harekløver og filtbladet Kongelys. Disse linjer er ikke tænkt som en slags botanik om Lundenes flora ved en ikke faglært og insekter ikke heller en oprensning af navn, men deres skønhed havde blikfang, står tydeligt i erindringen. Ikke mindst sommerfugle når de satte sig på blomsterkronerne mens de bevægede vingerne, åbnede og lukkede dem. Vi beundrede de sommerfugle, for deres skønhed og overlevelsessevne, der havde siddet med sammenklappede vinger på et iskoldt loft eller i et brændeskur - vinteren lang. Den forårsdag citronsommerfuglen forlod sit vinterhi og som gule silkepapistumper svævede gennem luften, da var det vår. Og de overvintrende takvinger: Lille Ræv, der ofte kaldes Nældens takvinge, ligeledes Dagpåfugløj, og Sørgeskåbe, den farvemættede helt sorte sommerfugl med vingernes hvidgule bræmme og ved siden heraf dekorativt markeret med himmelblå pletter. Og de yndige små dagsommerfugle: Blåfugl, hvor han og hun er så iøjnefaldende forskellige af farve - selvfølgelig hannen så blå, så blå! hunnen beskeden mørk næsten brungrøn. Her fløj også den lille hvidlige Aurora, hannen med orange vingespids, som hunnen mangler; og som kontrast til alle de små dagsommerfugle den store prægtige Svalehale. Uden at glemme: Møl, Viklere, Målere, Spindere, Sværmere.

»En verden for sig er insekter«, uden dem dør naturen. En nær ven og kammerat af vort hus var min mands klassekammerat fra SorøAkademi, arkitekt Vilhelm Lauritzen (Københavns lufthavn, radiohuset i Rosenørnsalle, Shellhuset o.s.v.) Vilhelm Lauritzen var vistnok matematisk student, min mand Victor Haagen-Müller var

gammelsproglig student. Vilhelm Lauritzen var specialist i sommerfugle af alle arter, han skabte en fremragende sommerfuglesamling, bl.a. fra vor have, til zoologisk museum, hvor den nu kan studeres, og derved forstås hvilket særpræget terræn Lundene egentlig var. Min onkel forskvandsbiologen, professor Carl Wesenberg-Lund kunne lide at besøge os, her var meget af videnskabelig interesse, det var storartet at høre ham forklare: f.eks. at han inde i vor lille lukkede gård, på ladens d.v.s. atelierets nordøstvendte stråtag inde i tækkerørerne kunne finde en hvepseart, i de plomberede tækkerør blev ynglen skjult. Og hans datter, min kusine Elise Wesenberg-Lund, der også var zoolog, og ofte boede hos mig, havde jeg den glæde at vise - i vort buskads - en gøgeunge på rede hvor gøgen havde skubbet spurvefuglens unger ud. Ærligt indrømmede kusine Elise aldrig før at have haft oplevelsen vi så, ja ligefrem blev bange ved at se gøgeungens organgefarvede store gab, som den skræmmende åbnede, og samtidig hvædede ildevarslande.

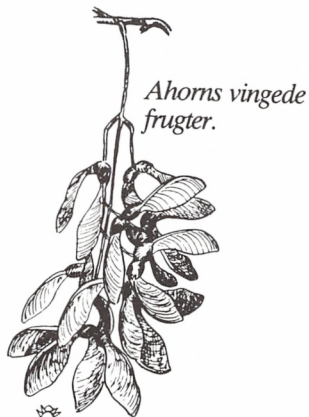
Det huskes, at årstuderne virkelig følte som årstuder. Om vinteren store snefald med rigtige snedriver, foråret med skarp blæst, ved påsketid når den sædvanlige påskeøsten blæste anelige bunker sand fra naboens, Søren Hansens, nysåede kornmarer ind i vore vindueskarme, da var det årstid, overgang fra vinter til forår, til *vårbrud* som det sikkert kommer mest føleligt i Norden. Når venner fra hovedstaden sendte børn, der havde været syge, ud på landet for at få helsen igen - dengang Tisvilde/Tibirkeegnen var »ude på landet« ser jeg for mig Karen Zahle som 11-12 årig - nu forlængst voksen, aktiv arkitekt - sidde på bukken ved siden af *den syngende bager*, Erik Svendsen, når han een gang om ugen kom fra Tisvilde med sin hestevogn, fik hun lov til at køre med op til bakken, derfra løb hun ned igen for at læse Henrik Pontoppidans *Lykkeper*. Børn har et varieret program - fra bagervogn til Henrik Pontoppidan! Ja bakketoppen *Blæsbjerg* med det enlige forblæste birketræ, hvor den faste Lundestab - som det hed - udi alle dicipliner: videnskab, billedhuggere, malere, komponister, mødtes klare sommeraftener ved solnedgangstide. Fra toppen kunne skimtes Kattekat som en blå stribe og Kullens silhouetovre langs svenskekysten. Men træet blev fældet og dermed var aftenmøderne forbi. Dog, den gamle kreds holdt sammen, gennemførte hver sit arbejde, på hver sit område.

Blomstrende lærkekvist

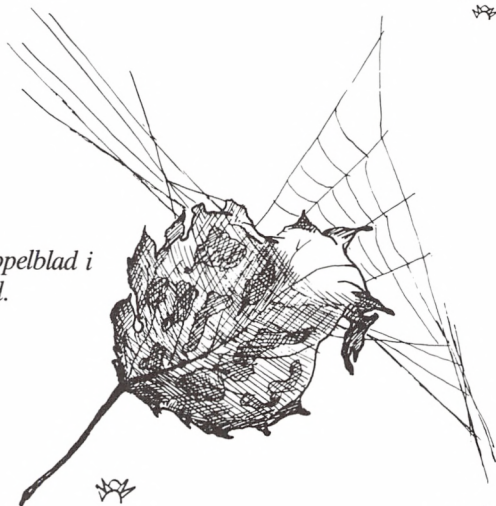

Mejseunger i rede

Ahorns vingede frugter.

Et vissent poppelblad i edderkospind.

Græshoppen kaster sin skygge.

»Hermelinskåbe« puppe i poppeltræsrevne.

Vinbjergsneglehus
med kalklæg

Bi henter næring i
blåklokkens blomst

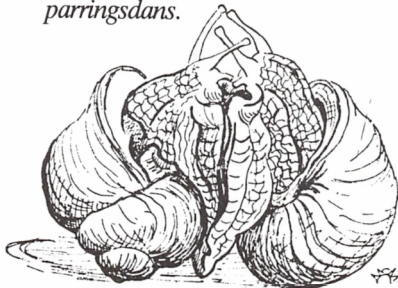
Tordenskræppens
blomsterknop

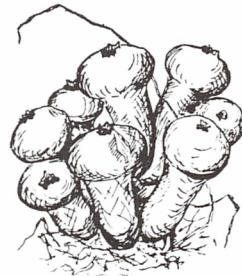
Mælkebøtterset

Vinbjergsneglenes
parringsdans.

En klynge støvbolde, vinter.

Marie Haagen-Müller: Tegninger til serien »Fra min halvdør«

Victor Haagen-Müller: I Kjødemosehuset. Per Lange læser højt. 1932

År efter år kom Knud-Åge Riisager periodisk, næsten daglig hen under aften, ligesom svoger Poul (Litteraturprofessor Poul V. Rubow) - da blev der talt musik, litteratur. Her kunne bydes på the hos os under krigen! fordi jeg ved at give askald på smørmærkernes smør byttede mig til »højgroet Ceylon« gennem en vesterhavsfisker der mødtes med engelske fiskere ude ved Dogger Banke i Nordsøen.

Og når digteren Per Lange af og til boede hos os og hjalp mig med at grave i haven - et lille bed skulle anlægges som køkkenhave, hvor der blev sået ærter i den magre sandjord. Resultatet blev tilsvarende, een ærtbælg, som min svigermoder (»provstinden« med den frodige køkkenhave) på sin indtagende, humoristiske måde kommenterede sådan: har du tænkt dig at henkoge eller stuve den ært? Per Lange var en tålmodig portrætmodel (ligesom svoger Poul), de kunne jo læse samtidig med at sidde model. Utallige gode stunder huskes, som de mange venskaber gav os. Og vi mindes Margrethe Bohr som en af Lundenes smukkeste og bedste værtinder og *som gæst*.

I *Gades Mølle* komponerede Jacob Gade »Tango Jalousie« (som blev til det store legat) og i de mange ateliers og ved skriveborde blev der arbejdet flittigt. Lundekredsen havde sin egen rytme, som Skagenkredsen sin.

Hvor vi i Lundene førhen trak vand op af brønden med en spand fik vi senere brønddæksel med pumpe på, endnu senere ved brøndgraver Peter Svenssons hjælp, et rør ind til køkkenet med vingepumpe, i alle tilfælde - vand ved håndkraft. Dog okkerfarvet vand, der kun kunne bruges til kaffe, ikke til the, det bragte vi selv med i en junges va bedrestillede.

Så kom elektriciteten! Lundene blev moderniseret. Elektricitet! ikke tale om, sagde kredsens ældste maler, professor Julius Poulsen, vort landskab skal ikke ødelægges ved el-standere. Da greb malerkammeraterne ind, William Scharff og Victor Haagen-Müller, helårs-Lundebøvere, »så meget abstrakt maler er du vel Julius, at du kan abstrahere fra standerne, måske endda bruge ledningerne i dine billeder«. El-standerne kom. Og så skulle de gøre gavn. Vi fik oppe i bakken gravet en ny brønd på 30 alens dybde - igen hjalp Peter Svensson - med hvidt klart vand, ved siden af en stander, på den monteredes et relæ, som ikke kun blev lykken. I det relæ samlede kondensvand så brøndmotoren slog ud, altså intet vand i køkkenet. Adskillige gange om dagen måtte jeg løbe op på bakken for at slå til. Bekvemmelighed er også tidskrævende. Jeg husker engang digteren Poul La Cour skulle komme til middag fra Asserbo, maden snurrede på det just anskaffede el-komfur, da varmen døde hen. Det var efterår med fugletræk. En flok svaler havde slået sig ned på el-ledningen, som kortsluttede, for de velnærede svaler der sad tæt som noder var tunge. Luftledningsmester Swanum fra Helsingør måtte hidkaldes, så el-strømmen igen kunne fungere!

Fødselsdage blev der holdt hævd over i gamle dage, de skulle markeres og samtidig være en afbrydelse i arbejdet, og da kom Musse Nielsen fra Vejby/Ørby som selvskreven kulinarisk hjælper. Mange fødselsdage kan huskes - dukker op i erindringerne. Morten Scharff fyldte år og nabobørnene, fire sportsivrige Bohr-brødre var indbudte. Jeg skulle deltage som legetante og opsyn. Mortens mor, Ingeborg Scharff, der fordelte børneselskabet sagde: »jeg tager de ældste og livligste - du får ansvaret af de yngste og vel nemmeste«? Aage og

Ernest. På det tidspunkt anede ingen, at Aage Bohr skulle gå i sin faders, professor Niels Bohrs, fodspor både som videnskabsmand og Nobel-pristager. Hele flokken drog på badetur til Tisvildeleje, hvor alle demonstrerede deres faretruende færdigheder - som drengene slap godt fra, heldigvis.

Endnu en fødselsdag af en helt anden karakter står knivskarpt i hukommelsen. Det var den 7ende juli - der lød trin i løb ude på vor havegang ved 3-4 tiden om morgenen. Det var Erwin blikkenslager. Vi havde telefon, så jeg skulle ringe efter jordemoderen og selv komme snarest, hvis der blev brug for en hjælpende hånd. Men rum tid gik før jordemoderen nåede til Lundene, og da var barnet født forlængst. En lille pige lod sin spæde stemme høre samtidig med at hjemmets nylig anskaffede *julegris* ligesom talte med. Det blev en uforglemmelig somtermorgen. Så fin en harmoni imellem den unge mor Molly, hendes gamle far Martin, ja hele husstanden der samlet deltog i begivenheden, også storesøster Vibeke, Margrethe Martins første barnebarn, der nu i 1987 er den unge stærke i et gammelt hjem på vor side af bakkedraget - og som mange søger til om råd og dåd.

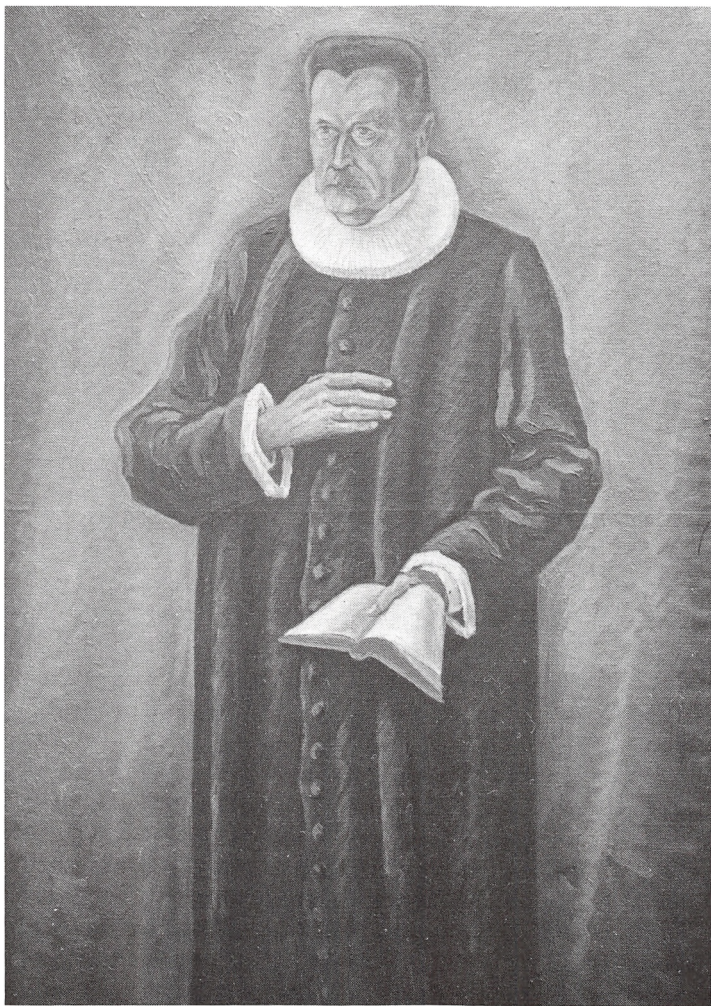
Kammeratskabet, familierne imellem var af virkelig stor værdi, harmoni og tryghed herskede på begge sider af bakken, man lærte af hinanden, søgte hinanden og jeg tror inspirerede hinanden. I det der kaldes kunstens verden er det selvfølgelig at alle kan mødes og drøfte indbyrdes de mange problemer, som opgaver indeholder. I Lundene færdedes man til fods ad sandede stier, så sandede, at det var umuligt at cykle på dem, hjulene borede sig ned i det løse sand, man trak de tohjulede ned til landevejen, til den asfalterede, hvor købmandsbutikkerne lå. Der blev indkøbene gjort og forsyningerne kunne så transporteres i cykelkurv og bagagebærer tilbage til Lundene hvor opstigningen begyndte - enten gennem Kastaniealleen ved sandflugtsmindesmærket, eller fra købmand Westphal, for foden af Holløse bakke, ad Tisvilde Lundevej forbi Ferdinand og Maries »Onkelsminde« hvor børnene, de altid hjælpsomme Tut og hendes mand Svend Åge bor, eller - ved Tibirke gadekær, hvor »Lulu« dr. Liisberg, den praktiserende læge, året rundt, dagligt forcerer den stejle Tibirke Lundebakke. Lundenes yderste post var - og er - Tibirke kirke, højt beliggende på kirkebakken med udsigt over Ellemosen, med de fredede rester af oldtidsvejen dybt nede. Ad landevejen fra Vejby

gennem Holløse by kørte »provsten« til kirke, Tibirke kirke. Hveranden søndag var der formiddagsgudstjeneste, hveranden søndag om eftermiddagen. I Tibirke staldede provsten ind på Toftegaard. I Vejby havde forpagter Nielsen spændt den røde russer *Ivan den grusomme* for ponyvognen og så begyndte kørselen. Ivan travede ligesom trodsigt afsted, så underlig skævt, - ikke mærkeligt - for provsten, der vist tænkte mere på sin prædiken og psalmerne end på kørselen, - daskede altid med piskan hesten lidt i venstre side. Ivan den grusomme var den mest stædige krikke man kunne tænke sig, gjorde vist hvad den havde lyst til, blandt andet qva sin alder, så da trafikken tog til, hvad Ivan ikke syntes om, blev det besluttet at ponyvognen skulle ombyttes med bil. Det blev Ole tømmer fra Vejby, som skulle køre for provsten. En Ford med tre pedaler, een til at køre frem med, een der kunne køre baglæns og som den tredje - bremsepedal. Et herligt køretøj der uden tvivl nu om stunder ville have fået første præmie som veteranbil. Men ligesom Ivan den grusomme var præget af alder, blev Ole tømmeres Ford det også - med nykker. Automobilen ville eller kunne en søndag ikke mere køre op ad den stejle kirkebakke med pedalen, der trak fremad. Resolut vendte Ole tømmer bilen - så ved hjælp af baglænspedalen blev køreturen gennemført. Der sad provsten, i ornat med pibekrave og høj hat og således ankom Højærværdigheden baglæns til gudstjeneste. Det var bilens sidste køretur.

Afløser blev Lauritz Conrliussen med en ny »moderne« vogn, som dog også fik sit særlige udstyr senere i benzinknappe tider. Hvor mange gear en nymodens bil havde, ved jeg ikke. Kun at de fik påmonteret generator, en slags kakkellovn! Sådan kom Lauritz Corneliussen kørende på landevejen. Men de ældre kirkegængere foretrak stadig kirkestien, sandsporenes zigzaglinje gennem Lundene. Til provstens afskedsgudstjeneste var den lille fine 11-12 hundredtals Tibirke kirke, som så ofte, fyldt til sidste plads. På den sortmalede præstetavle, hvor navnene på alle sognets præster siden reformationen er prentet med gotiske guldbogstaver - blev endnu et navn føjet til med år og data:

26. Hr. Victor, Emanuel, Lauritz Haagen-Müller, Provst, kaldet 1908 entl. 1934 død 1943. (langt nede i rækken under

Victor Haagen-Müller: Portræt af faderen provst V. E. L. Haagen-Müller.

bedstefaderens nr. 21. Hr. Jeremias Müller, Dr. phil. kaldet 1834.
† 1848.

Et arbejde sognebørnene Nicolaj og Mogens Tving Jensen i årevis var
betroet.

Som en af psalmerne til afskedsgudstjenesten var valgt:

Mel.: L. M. Lindemann 1863. Th. Laub 1917

1. Min mund og mit hjerte
de gjorde en pagt,
i fryd og i smerte
af al deres magt
hinanden at følge
og aldrig fordølge,
hvad i dem er levende lagt.
2. I hjerter og munde
med ildtungens glød,
har han, som det kunne,
har Faderen sød
lagt bod for al vånde,
med kærligheds ånde
lagt ordet, som frelser fra død.
3. Thi frydes ved pagten
nu hjerte og mund
og mødes i takten
af sang allen stund,
om evighedslivet,
som Gud os har givet,
og ordet, vor saligheds grund.

(Rom. 10,9 flg.) Grundtvig 1837

Men nu Tisvilde/Tibirkelunde som de er:

Der er måske noget nedslående, noget der gør ondt, ved at tænke i
banerne - *dengang*. At skulle mindes. Alligevel er der et *gode* derved, at
det uvæsentlige, det negative glemmes, medens alt smukt står tilbage.

Min trofaste hushjælp i Kjædemosehuset, fru Sylvest

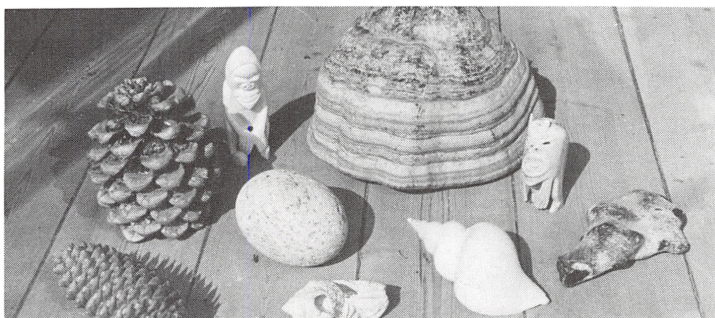
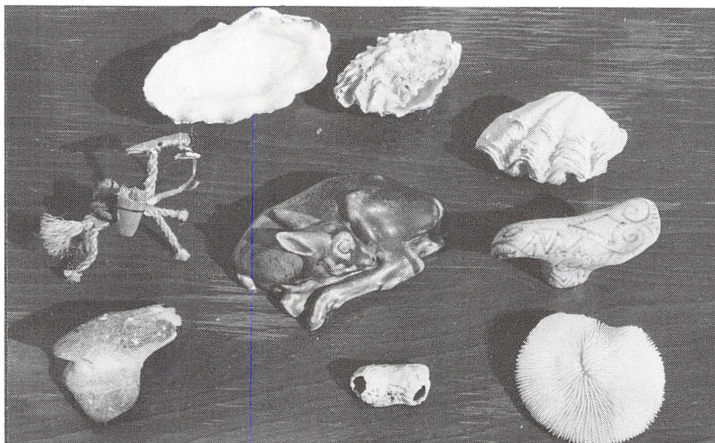
foto: S. N. Multifoto

»Lundende« af i dag er vel nok lidt af - det tabte Paradis. Det er menneskene selv der har ødelagt det navnkundige landskab - Lundene.

Naturen, dette forunderlige og inspirerende gør sig dog gældende. *Naturen* den formildende, livsbekræftende og formidlende. Den medvirker altid positivt, retter op, skjuler mange ødelæggelser.

Stadig kan vi opleve Vipstjertens ankomst d. 14. april; La Ballerina som italienerne kalder den lille fugl der danser hen ad havegangen med vippende hale. Hestehov = Tordenskræppe på grøftkanten, hvor H. C. Andersens grimme ælling gemte sig under de mægtige skræppeblade på vej ud i den vide verden. Og kampestensgærdet,; det fredede ind til skoven, med Vinbjergsnegle, med bregnen Engelsød og Grævlingen har bolig der bagved. Rådyr, Kronhjort, Ræve, Mår og den lille Brud, alle hører til her, i det afsides skovhjørne er de fredet og beskyttet.

Til vindueskarmene i det gamle Kjædemosehus bringer jeg gerne noget smukt med hjem fra rejser: stene fra Grønland, strandskaller fra Skagen, vækster,; aflæggere: en hvid Nerie fra Athens akropolis. Kaktus og en slags husløg fra Tahiti, alt hjælper fru *Sylvest* med at

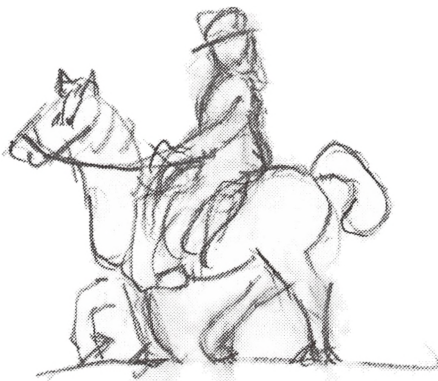
»Fra min vindueskarm« ting der glæder og inspirere mig, Lüsbergs hvilende rå og fam. Alfelt/Åkirkes keramikfigur blandt rejseminder

holde liv i, gennem mange år har og er hendes forståelse af *tonen* i Lundene en stor støtte.

Og her hjemme fra er Bøgens fyrsvamp og nåletræers kogler, naturens skulpturer.

For nylig havde TV en udsendelse med billedhuggeren Henry Moore, den såkaldte modernist, men som han dog forstod og kunne forklare naturen,; *det vigtige fundament for skabende kunstnerisk arbejde*«, sagde denne nogle og halvfems år gamle mand.

Marie Haagen-Müller

Agneta Th.

Minder fra Mønge

Før Bille og jeg flyttede til Ørby, boede vi nogle somre i Mønge hos JONNA Jakobsen, keramiker. Hun havde to småpiger Mette og Lene og desuden boede Jonnas gamle moster, pensioneret lærerinde Frk. Olsen, en stor del af tiden hos hende.

Skråt over for, hvor nu maleren Viggo Bentzon bor residerede maleren Poul Ekelund og Birthe og ved siden af i den store gård boede Falk Jensen og fru Thornton.

Vi havde det hyggeligt i Mønge. Hver søndag morgen drak vi kaffe hos Ekelunds og hørte radioens morgenkoncert.

Det skete, at vi fik besøg af kunstnerkammeraterne Anna og Erik Thommesen, Leth og hans kone og Ellen og Vontillius. Så var der fest i gaden. Vi spillede blokfløjte og sang.

Var Erik Ortvad på egnen, sluttede han sig til selskabet. Han kom syngende ind ad døren, syngende med mægtig stemme: »Vi møngebor, vi møngebor«, længere var visen ikke, men senere søjdede vi til: »Vi har det godt i Mønge, og derfor vil vi synge«. Længere blev visen ikke.

Vi havde da også en købmand i Mønge, han er der vist endnu, men har nok nedlagt handelen. Der mødtes vi og slog en sladder for en sludder. En dag jeg var der, blev der banket forsigtigt på butiksdøren

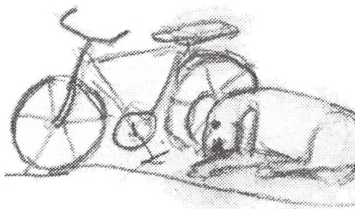
af en lille barnehånd. »Værsgo kom ind, sagde købmandens kone. Ind kom den lille, fine pige Lene, Jonnas datter 4-5 år. »Ja«, sagde købmandens kone, »Lene er den eneste af vore kunder, der er så høflig at banke på.« -- En anden dag mens jeg var der kom Nanna, Ekelunds lille datter. Hun lagde en tiøre på disken: »Vil du ikke gerne veksle den tiøre i to femører?« »Jo«, svarede købmandens kone, og lagde to femører på bordet. »Hvad skal du så ha for den fem øre?« »Jeg vil gerne have for fem øre lakrids«, var svaret. Jo, der var hyggeligt hos købmanden.

Engang imellem kom fru Thornton til hest gennem byen. De havde hestestutteri på gården hos Falk Jensen. Vi kunne høre over til Jonna når de havde gæster i haven, der kom f.eks. Hans Bendiks m. fam., flere teaterfolk og Falk Jensens bror Jørgen fra »Athenæum« Forlaget. Nu er de to Falk Jensen begge døde og Hans Bendiks også. Det samme gælder Jonnas moster »Bedstemor«. Hun blev 97 på Trongården, hvor også Falk Jensen var sin sidste tid. Bedstemor var en klog gammel dame som gerne ville diskutere kulturelle spørgsmål. Hun opfriskede sit latin på sine gamle dage.

Engang imellem kom de små piger op til mig på kvisten. Så satte vi os på sengen, jeg klimprede på guitar, og de sang små børnesange. Bagefter kunne det ske at vi fandt farvekridtet frem, og så fik pigerne masker på, røde næser og skæg. Jublende sprang de ned ad trappen til forældrene der ikke kunne kende dem.

For ikke at genere nogen med mit fløjtespil, gik jeg ned ad en markvej og satte mig på grøftkanten og spillede løs i læ af kornet. Men en dag fortalte fru Larsen tømmerens kone, at hun syntes, det lød så kønt, når jeg spillede fløjte så var den hemmelighed ikke stor.

Ekelunds havde en stor dejlig hund »Trine« rotweiler. De var nogle uger i Italien, imens passede vi hus, blomster og hund for dem. Ekelund havde hængt sin jakke på et søm i soveværelset. Trine sprang op og snuste til jakken, logrede genkendende med halen og lagde sig så på gulvet under jakken. »Trofast hund«. Ekelund blev helt rørt, da jeg fortalte ham det. Men en

anden gang viste Trine sin trofasthed. Ekelund cyklede til Valby, smed cyklen der og tog rutebilen til Helsingør.

Trine fandt cyklen og lagde sig trofast ved den til Ekelund kom igen. - Den fik en sørgelig død, drak gift af en balje, sprøjtegift, blev syg og døde til stor sorg for os alle.

Vore udflugter gik gerne ned til den lille skov syd for byen -- ad en dejlig markvej mellem kornmarker og grønne marker. Der i skoven så jeg første gang Ekelund, han sad på en bænk i skoven i dybe tanker. Fra skoven kom vi ud til mosen, hvor hvide svaner svømmede dejligt i søen og ænder rappede og pjaskede. Fugle fløj op og alskens kryb og insekter gjorde os selskab. Man kunne sætte sig her ganske ene og forglemme sig i naturen.

Agnete Therkildsen

Rågemarksvej ca. 1955

Foto: Poul Henriksen

Glimt fra Raagemark 1950-1987

Beliggende mellem Raageleje og Vejby, afgrænset i en halvcirkel til den ene side af Højbro Å og til den anden side af Heatherhill og af Dyndmosegaards jorder, finder man Raagemark.

Som navnet antyder, var området oprindeligt bare marker, en fattig egn med sandede jorder og spredte landbrugsejendomme, hvoraf enkelte nu er helt eller delvis forsvundet.

Hedegården, som lå ved Studebjergs jord, blev nedrevet engang først i 1950'erne efter i en årrække at have henligget som ødegård.

Senere fulgte Gl. Strandbjerggård, hvoraf dog stuehuset skånedes og blev solgt til sommerhusanvendelse.

Tilbage er den firelængede, stråttækte Strandbjerggård, hvis landbrug dog forlængst er ophørt.

Den ligeledes firelængede og med undtagelse af stuehuset stråttækte »Gartner Andersens gård«, hvis jord ned mod Højbro Å ligeledes er udstykket, men hvorfra man i min barndom kunne købe kartofler, ærter og jordbær.

Og Jørgen Jørgensens gård bestående af et mindre tegltækt stuehus og to stråttækte længer. Her er indtil i dag noget af landbrugspræget bevaret. En del af jorden, ligeledes beliggende langs åen, udstykkedes eller solgtes fra efter, at Jørgen Jørgensen var død, og sønnen Niels havde overtaget gården. Denne solgte og fraflyttede, hvorefter ejendommen kom til at føre en omtumlet tilværelse dels som ødegård og dels som asyl for husvilde med tiltagende forfald til følge. Endelig blev den igen solgt og istandsat, og på de tilbageværende marker tumler sig nu et mindre antal Welsk Cob heste tillige med en flok får.

Som den sidste af de oprindelige landbrugsejendomme, der her skal nævnes, er Ågården, naboejendom til Jørgen Jørgensens, mit barndomshjem. Gården er tolænget og stråttækt, og dens ældste del hidrører fra 1776. Herom vidner blandt andet stuehusets nordsides lerstampede vægge. Enkelte spor, så som aftryk i vognportens cementgulv og seletøjsrester ophængt under loftsbjælkerne, fortæller, at husdyrholdet har bestået af heste, grise og fjerkræ. For at bøde på fattigdommen har man drevet kystfiskeri fra båd, som det engang i forrige århundrede var almindeligt langs alle danske strande. Under

Udsigt fra Rågemark mod Vejby. Jørgen Jørgensen's gård i forgrunden ca. 1958

Foto: Poul Henriksen

»Aagaarden« i Rågemark

foto: Kurt Wagner

restauration af den ene længes tag i 1980 fandtes to gamle årer, den ene håndskåret, hvilke - vel i mangel på andet materiale - var slået op på spærene som vandrette lægter under stråddækket. Disse er nu naturligvis nedtaget og bevaret. Ågårdens jordtilliggender er forlængst som nogle af de første faldet som offer for sommerhusudstykningsen. Heromkring findes stadig nogle få af de rigtig gamle sommerhuse, primitive hytter klasket sammen af alt muligt forhåndenværende og bestemt kun beboelige om sommeren, om overhovedet beboelige.

1960-ernes udstykningshysteri ændrede fuldkommen egns karakter. Der er ikke længere tale om bar mark. Jeg mindes - ikke uden vemod - min barndoms udsigt fra gårdspladsen med Vejby Kirkes tårn i det fjerne og adskillige solnedgange over Heatherhill set fra bagsiden af staldlængen, men alt dette er uigenkaldeligt gået tabt. Nu fremtræder Raagemark som et skovområde, der gemmer på et antal af sommerhuse. Jeg har endda i de senere år hørt unge mennesker fra Vejby-kanten kalde området for »Mindelunden« uden, at det dog er lykkedes mig at få en forklaring på hvorfor.

Men minder er der for mit vedkommende mange af. Jeg husker mælkemand Christensen fra Raageleje, der kørte omkring med sine varer. Så fik vi egen købmand. Det var ægteparret Bentzen, der begyndte med et lille brødsalg på Plantagevej, et par rare, børnevenlige mennesker, som snart fik arbejdet foretaget op til en større købmandsbutik. De havde forretningen i mange år, men alderdommen kræver jo sin ret, hr. Bentzen døde, og fru Bentzen solgte og flyttede siden til Ballerup. Efter at have skiftet ejer nogle gange er forretningen nu nedlagt og omdannet til privatbeboelse.

Jeg mindes også en række røde barakker beliggende på Strandbjerggårds jord dér, hvor nu D.C.U. campingpladsen ligger og tæt ved hjørnet af Raagemarksvej og landevejen: militærbarakker til brug for de soldater, der ofte holdt øvelser på den halvdel af Heatherhillområdet, der indtil omkr. 1956 var militært øvelsesterræn med adgang forbudt for uvedkommende. Vi børn kom tit hjem med granat- og patronhylstre og også ofte med noget, der stadig var sprængfarligt. Den slags lå også rundt omkring uden for det afspærrede område, og det fik mine forældre til at sætte sagen i pressens søgelys, hvorefter jeg som fem-årig blev fotograferet til Ekstra Bladet med en granat i hånden og omgivet af en stor dyngge ammunition af vidt forskelligt

Heatherhill 1955

Foto: Poul Henriksen

Heatherhill 1958

foto: Poul Henriksen

omfang. (Måske er det derfor, jeg lige siden har været så eksplosiv).

Millionærvillaen Heatherhill - længst forladt og stærkt mishandlet af hærværk - blev efter voldsomme diskussioner frem og tilbage revet ned i 1959, militærbarakkerne forsvandt omtrent samtidigt, og offentligheden fik adgang til hele strækningen mod kysten. Den gang var det lyngbakker (engelsk: heather hills) og lidt nåleskov, men i dag er lyngen på grund af stærk nedslidning og manglende pleje fortrængt af tørt, slidt græs, medens træerne trues stærkt af sygdom til stor sorg for alle, der endnu husker, hvordan landskabet har set ud. Vi er mange, der betragter det, der den gang skete, som et groft overgreb på et stykke enestående dansk natur: Sommerhuse skød op overalt på kystvejens landside, der blev bygget vandværk - med voldsom grundvandssænkning og udtørring af moser og sumpe til følge - og rensningsanlæg, hvorefter alt liv i Højbro Å udslettedes! Asfalterede veje, bredte sig som edderkoppespind samtidig med, at tinglyste og hævdundne vejrettigheder hørende til de gamle gårde hensynsløst og uden videre trådtes under jord. - Til Ågården hører for eksempel blandt andre en vejret tværs ind over den såkaldte og ligeledes udstykkede Studebjergslette. Herom havde min far ført en omfattende korrespondance med Heatherhills daværende ejer Mr. Vincent, en brevveksling, der stadig findes i familiens eje. - Snart var overbefolkningen en kendsgerning og har været det lige siden. Nye ansigter er kommet til - de gamle er forsvundet, døde, som en hel kultur med dem er død.

Enkelte særprægede personligheder står stadig tydeligt i min erindring:

Fiske-Henrik, der boede alene i et lille hus, set med vore dages øjne nærmest et usselt skur, bag ved Raageleje Kro. En skummelt udseende mand, der, foruden at drive iskiosk, kørte rundt på cykel fra dør til dør, og solgte fisk. Han har jaget mangen husmor en skræk i livet, når han pludselig trods sit træben lydløst var kommet ind i hendes køkken og stod der bag hende med den lange renskniv i hånden. Både Henrik og skur er forlængst borte. - Og kroen med for øvrigt.

Der var Tækker-Karl fra Ørby, som adskillige gange gennem årene har været i arbejde på Ågårdens tag. Det var altid en begivenhed, når han kom, for han kunne fortælle mangt og meget fra egnen, og det var

Tækker-Karl og hans gamle knallert. I baggrunden Richard Vagner »Aagaarden«.

Foto: Kurt Wagner

ikke så lidt, han havde set og hørt. Men uden for Sjælland havde han aldrig været. Han kom med alle sine redskaber raslende og skramlende på en gammel knallert af absolut ubestemmelig art. Alting på den knallert var bundet sammen med tækketråd og halmballesnore, og i stedet for lydpotte sad der en rusten kaffedåse. Det var vel nok en knallert! Men til sidst måtte den jo skiftes ud, og det blev så til en helt ny med gear. Det kostede Karl hans ene ben, for en dag kom han til at slippe koblingen, da han holdt tilbage og skulle over Kildevejen, og knallerten sprang ud foran en bil. Men humøret mistede han heldigvis ikke og heller ikke arbejdslysten, han svang sig også herefter hjemmevant og sikkert rundt på vores tagrygning.

Sidst, men absolut ikke mindst, skal nævnes før omtalte Jørgen Jørgensen. Naboskabet gjorde jo, at vi så en del til hinanden. Og dertil kom den omstændighed, at gården var en yndet tumleplads for alle

Jørgen Jørgensen 1958

Foto: Poul Henriksen

egnens unger. Selv er jeg kun faldet gennem høløftet én gang og slap godt fra det, men ikke alle var lige heldige.

Jørgen Jørgensen var også skraldemand - det hedder det ikke mere, men det hed det altså den gang. Rene ord for pengene, også selv om man kører med snavs! Det var den gang, man havde rigtige skraldespande, og mens Niels med de to kraftige brune nordbagger, Claus og Bjørn, spændt for vognen kørte fra hus til hus, skyndte Jørgen sig ind hvert sted, hældte spandens indhold over i en sæk, slængte denne over skulderen og ilede videre efter vognen, hvor han tømte sækken, og så ind igen næste sted.

En politibetjent, som havde lejet et sommerhus, lå en dag ude i haven og tog solbad. Pludselig fik han øje på en laset, beskidt, barbenet og ubarberet mandsperson, der styrtede ud gennem lågen med en sæk over nakken, og han sprang op, og i det bare ingenting benede han efter den mystiske skikkelse skrålende af fuld hals: »Stop tyven! Stop tyven!« Den betjent havde ikke forstand på skraldekørsel.

Det havde vi børn derimod. For os var det svir at køre med på læsset, for man kunne finde de særeste ting imellem alt skramlet, tydeligst husker jeg en lyseblå blomsterdekoreret spilledåse, der kunne

Niels- og Jørgen Jørgensen og Ingelise Wagner. Gården var et yndet samlingssted for egnens børn.

foto: Kurt Wagner

spille »Ak, du lieber Augustin« ligesom i eventyret af H.C. Andersen. Vores forældre derimod var mindre begejstrede.

Så måtte vi hellere køre med til mejeriet i Ørby med mælkejungerne - stadig med Claus og Bjørn for vognen.

Det var også dem, der trak selvbinderen, når der skulle høstes. Der var ustandseligt vrøvl med det maskineri, fordi et eller andet satte sig i klemme, men høstet blev der da. Her en beskrivelse hentet fra min høstprædiken i Hansted kirke efteråret 1982:

Uddrag af høstprædiken 1982

... Og så kan vi godt lade hjertet synge med når nu koret om lidt skal synge »Nu falmer skoven«, så det bliver sandt, at »ham takker alle vi med sang for alt, hvad han har givet«, for det var jo i særdeleshed det, vi skulle have i tankerne i dag.

Måske var det lettere for os at finde taknemmeligheden frem den gang, høsten virkelig gik for sig som beskrevet her i salmen. Den gang

man virkelig oplevede at se storken, som hele sommeren havde spankuleret omkring derude i engen, begive sig på vintertræk; og hvor negene var stillet op i rad og række op og ned langs markerne, og hvor man så skulle ud og samle hvert enkelt neg op og bakse det på hestevognen og siden op gennem loftslemmen. Jeg husker det selv fra min barndom - længere er det ikke siden; husker, hvordan vi raslede op og ned ad marken med den gamle ledeløse selvbinder forspændt med to trivlige nordbagger, og hvordan garnet ustandselig satte sig i klemme et eller andet sted, og så måtte vi holde og skille det hele ad, og da håbe på, at det dog varede lidt, inden uheldet skete igen. Og når man herefter kørte hjem med et svingende vognlæs af det, der var bjerget og skulle på loftet, så sang og skrålede man af fuld hals. Og hvis man anbragte sig allerøverst på læsset og ellers passede på ikke at trimle af, når vognen tumlede hen ad det ujævne spor, så kunne man nå op i mirabeltræerne på vejen og få lommerne struttende fulde af mirabeller, som man skiftevis gumlede løs af og kastede i nakken på hinanden. Og hvis man så også passede på ikke at få høtyven i øjet, når en af de andre forkede negene op på loftet, hvor man stod og skulle tage imod og lægge på plads, ja, så var det en dejlig dag. Egentlig var man lidt ked af det, når høsten var forbi for den sommer, men man åndede lettet op, når det var vel overstået. Der var for meget, der kunne drille og svigte undervejs, og så følte man virkelig taknemmeligheden, når det gik alligevel. Også fordi velstanden var anderledes den gang, og meget mere var afhængigt af en vellykket høst.

Der er sket meget på få år, og selv om det hele er blevet lettere at have med at gøre, så er der dog alligevel gået noget tabt. Der er ikke den samme stemning over høsten, som der har været...

Ja, der er sandelig sket meget på få år, og der er gået meget tabt. Sammen med enge og moser forsvandt også storken. Og de fleste af de her nævnte personer hviler nu på Vejby Kirkegård. Velstanden var en anden den gang. Min far har ofte fortalt om den gang henimod krigens slutning, da han begav sig ind på nabogården med nogle fordærvede spegesild, som han hellere ville give grisene end smide væk. Han fandt hele familien samlet omkring middagsbordet, og alle kastede sig grådigt over sildene, så den grisefodring blev der ikke noget af.

Heatherhill 1958

foto: Poul Henriksen

Få år efter denne tildragelse, nærmere betegnet 1949, holdt elektriciteten sit indtog. Indtil da tilbragtes mørkningstimerne ved petroleumslampens skær, osen måtte man leve med.

For øvrigt låste man heller ikke dørene, fordi man ikke var hjemme. I dag er blandt alle sommerhusene helårsbeboelsen så spredt, at indbrudstyve har frit spil, hvilket disse benytter sig af i rigt mål.

Nogle vil kalde dette en udvikling fra fattigdom til velstand. Men når jeg ser tilbage på det, som var, og sammenligner med det, som er nu, vil jeg vove den påstand, at Raagemark og omegn er fattigere i dag, end det nogen sinde har været tilfældet!

*Inge-Lise Wagner
Januar 1987*

Borshøjgaard (1900) før den blev indrettet som feriehjem af HK.

Ferie på Borshøjgaard

»Tisvilde du min yndlings egn, jeg savne dig vil«... o.s.v., blev der sunget, når vi forlod »Borshøjgaard« efter en dejlig ferie. Når man een gang havde været på »Borshøjgaard«, kom man gerne tilbage. »Borshøjgaard« var en 4-længet gård i dejlige omgivelser, der blev købt af Handels- og Kontormedhjælperforeningen i begyndelsen af tyverne og indrettet til feriehjem for medlemmerne.

Jeg har holdt ferie på Borshøjgaard mange somre i perioden 1921 til engang i 1940'erne. Rejsen til Tisvilde var navnlig besværlig første gang, fordi Gribskovbanen endnu kun gik til Helsingør. Derfra skulle man med bus til Tisvilde. Den tids offentlige transportmidler var ikke som vi kender dem i dag. Indstigningen foregik helt bag til med en meget utæt bagdør. Jeg havde sat mig lige indenfor døren, og da vi ankom til Tisvilde, var mine mørke benklæder grå af støv, som under køreturen på den stenede grusvej var hvirvlet ind gennem dørsprækken.

Jeg var blandt de første 8 gæster, der besøgte gården, selvom den endnu ikke var officielt indviet. Det kom sig af, at vi havde bestilt ophold til en søndag, men ved ankomsten blev vi gjort bekendt med,

Gæster foran indgangen til Borshøjgårds stuehus 1924.

at man ikke var færdig til at modtage gæster. Vi blev derfor indlogeret på Tisvilde Kro. Da spisesalen på Borshøjgaard heller ikke var færdig, fik vi serveret kosten i det lille lysthus, som endnu ligger i forhaven.

Om lørdagen, 8 dage efter vor ankomst, skulle den officielle indvielse finde sted. Hele HK's bestyrelsen med den senere formand for folketinget Gustav Pedersen i spidsen troppede op. Indvielsen skulle foregå med manér, med stor middag med tilhørende vine, som blev serveret i den nu færdige spisesal. Vi 8 beboere fik den samme middag med vine og det hele, som vi naturligvis nød i vores lysthus.

Forholdene var primitive med små værelser hvor der lige kunne stå 2 senge og et lille bord. Håndvask manglede. I stedet fandtes et »Jordbærstel« med vandkande og vaskefad. Vandet hentede man selv ude på gangen. I den ene længe var indrettet køkken og lokummer, hygiejnisk set uheldigt, men det så man stort på dengang.

Der var en spisestue med 3 lange borde hver med plads til 20-25 gæster. Dertil kom en opholdsstue, hvor der blev danset næsten hver aften når en eller anden satte sig til klaveret. Pensionsprisen var 3,50 kr. pr. døgn. Borshøjgaard havde plads til 60-70 gæster.

Når vejret var til det, gik vi i vandet. Om morgenen foregik det ved Slugten udfør Helene Kilde. Om eftermiddagen tog vi den lidt

Postkort ca. 1935.

længere tur til fiskerlejet og badede der. Borshøjgaard havde to badehuse på Tisvildeleje strand, men kun få af gæsterne brugte dem. Vi klædte om hjemme og tog badekåben på under turen til stranden. Var vejret mindre godt, var der mange muligheder for ture i Hegnet, så som til Brantebjerg, Asserbo Ruin, Tibirke Kirke og Sandkroen for at nævne nogle.

Når man en halv snes gange har holdt ferie på Borshøjgaard, kan det ikke undgås, at der har fæstnet sig mange glade minder i erindringen. Der var altid rig lejlighed til at få sig en svingom. Som nævnt dansedes næsten hver aften i opholdsstuen og om lørdagen var der bal på Tisvilde Badehotel. Der mødte vi naturligvis altid op og forsøgte heller ikke Tisvilde Kro, som havde balaften hver onsdag. Tisvilde Badehotel eksisterer jo ikke mere, det blev nedrevet omkring 1950, og kroen er nedlagt.

Når en danseaften var slut, var der som regel nogle par, som havde fundet hinanden. De skulle ud og sværme og en yndet tur var til Frøbakken også kaldet Elskovsbakken. Andre, der ikke havde fundet en partner, havde nu morskab af, indhyllet i lagnet fra sengene, pludselig hylende at storme frem fra mørket. Dette havde en morsom virkning især på pigerne.

Der var en tid under krigen, hvor man ikke kunne få personale. Det

Gæster foran Borshøjgård ca. 1940

overvejedes at holde Borshøjgaard lukket, men på opfordring fra mange, gik man ind på at åbne på betingelse af, at gæsterne vaskede op efter måltiderne.

Opvasken var en festforestilling. Hver af de 3 borde havde pligten een dag. En vaskede op og resten af de 20-25 fra bordet, gik i en rundkreds forbi opvaskeren, tog en tallerken og tørrede af. Det var blevet tradition, at hvert år arrangeredes en fodboldkamp mellem eleverne på Godhavn og Borshøjgaards gæster. Samlet gik vi syngende til Godhavn, hvor forstanderen tog imod. Det var altid »drene«, der vandt, og de fik en kasse sodavand, som vi havde med.

På pladsen foran banegården kom der af og til et omrejsende Tivoli. Her var vi flittige gæster. Vi havde en pudsige oplevelse, da vi engang sent om aftenen gik hjem fra dette Tivoli. Vi var tørstige, hvorfor vi bankede købmanden op. Det var jo ret sent, men han tog beredvilligt imod. Adspurgt om vi kunne købe 4 portere, svarede han: »Jo det kunne vi da godt, men skulle det være af dem, som kunne kradske huden af en 5-øre?« Det morede vi os meget over og sagde ja tak. Dengang var købmændene altid villige til at hjælpe i en »kritisk« situation.

Når det var slut med ferien for nogle af gæsterne, fulgte alle med til toget og det gik ikke altid stille af. Der var nemlig gerne en spilopmager, som havde drejet bremsen på den bagerste vogn til, så

*Gymnastik opvisning på stranden
1924*

Flaget hejses 1934?

vognføreren ikke kunne få toget igang. Dette medførte, at han kom løbende, fægtende med arme og ben og brokkede sig over vore drengestreger, hvilket vi syntes var mægtig sjovt.

Efter krigen blev det mere og mere almindeligt at holde ferie i Østrig og Italien. Derfor svigtede gæsterne »Borshøjgaard«. Det var for primitivt, man var blevet bedre vant. En modernisering havde sikkert krævet for store investeringer. I stedet blev Borshøjgaard solgt, til sorg for de mange gæster, der gennem årene havde haft mange glade timer på gården.

Paul Frandsen

Stiftamtmand, kammerherre Emil Ammentorp (f. 1862 - d. 1947) med familien på stranden. foto: 1931

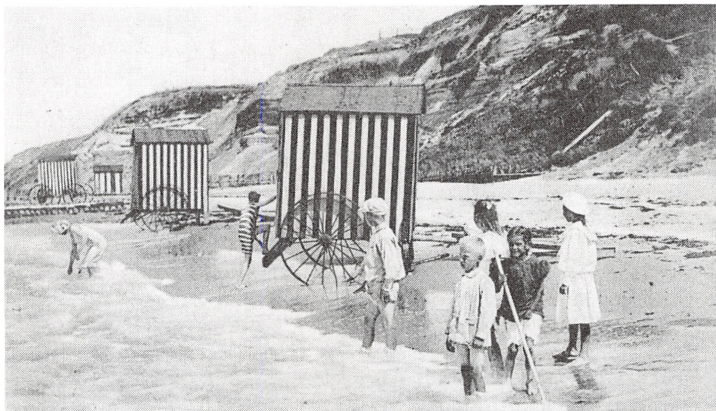
Ferieliv i Tisvilde

Ifølge mine optegnelser kom de første badehuse på stranden omkring 1910. Det var for det meste de landligere, der havde huse i Tisvilde, der lod badehuse opføre på stranden. Men enkelte badehusejere var bosat i Hillerød. Der var et leben omkring badehusene og ofte var tre generationer samlet her. I 20'erne og 30'erne legede børnene ofte skjul mellem badehusene, man klatrede op på tagene og sprang fra hus til hus - man begravede hinanden i sandet - ofte havde man madpakken med og nød tilværelsen i læ af badehusene. De første år min farfar og farmor kom på ferie i Tisvilde omkring 1904 kom de sejlende fra Holbæk (min farfar var amtmand i Holbæk, Emil Ammentorp) med al deres gods, fem børn, to tjenestepiger og en grand danois hund. Skibet lagde til ankers et stykke ude, hunden blev smidt i vandet og svømmede i land, hvorimod alle andre blev bragt i land af en af de lokale fiskerbåde. Formentlig en af familien Gudmandsens både.

Kirsten Ammentorp

Badenymfer 1910

*Hotellernes transportable badehuse
(1907)*

Badehusene ved Tisvildeleje Strand

I slutningen af 1800-årene blev ferie ved vore strande gradvist mere almindeligt først i de højere sociale lag.

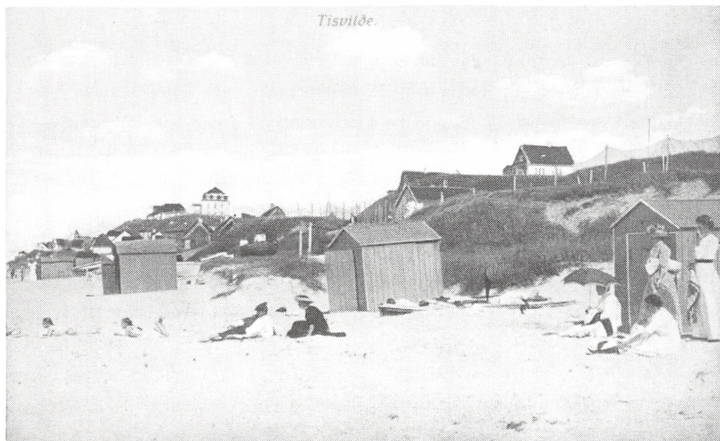
1895 opførtes Tisvildeleje Badehotel. Dette betød, at sommergæsterne i større tal søgte til fiskerlejet bag skoven ved Sjællands nordkyst.

For at leve op til datidens krav om sømmelighed ved badning, opstillede hotellet transportable huse på stranden, så gæsterne kunne klæde sig om så tæt ved vandet som muligt. Af praktiske grunde var man nødt til at acceptere let påklædning i form af badedragter (se badenymfer 1910), men skift til mere passende påklædning var påkrævet straks efter badet. En anden grund til at beskytte ansigt og krop var, at solbrændthed i virkeligheden ikke var ønskelig. Den brune kulør mindede for meget om landboernes garvede hud, der kom under sommerens slid i den bagende sol.

Senere opførte hotel og pensionater faste badehuse, men snart begyndte små private huse også at vise sig på stranden. De første kom o. 1910 og tilhørte for det meste de landliggere, der havde sommerhuse i Tisvilde/Tisvildeleje. Enkelte badehusejere var dog bosat i Hillerød eller Helsingø.

Velklædte badegæster (1907).

Badehuse til udlejning 1918

»Grydeliv« foran badehuse 1925

I denne tidlige periode var der også nogle af fiskerne, som byggede badehuse og lejede ud til badegæsterne. De havde kun et rum og var grønmaled. (Billed fra stranden 1918 med disse huse). Fisker Nils Petersen skaffede sig i 1920'erne en god ekstra indtægt ved denne udlejning. Han ejede 4-5 badehuse, der stod på stranden, hvor nu cykelstativerne er ved nedgangen til molen.

I starten tog mange af ejerne husene ind om vinteren. Om dette og badehusenes indretning fortæller Jørgen Barfod:

»I 1920 sammentømrede min far sit første badehus, som bestod af eet rum. Det blev i den første årrække skruet fra hinanden - de fire vægge, tag og gulv - for hvert efterår at blive transporteret op til vores grund på Hegnsvej til opbevaring i vinterhalvåret. Først i 30'erne blev dette badehus afløst af et to-rums badehus udført af tømrermestrene Poulsen og Nielsen. Huset havde to døre og små vinduesåbninger med forskydelige skodder. Vinduerne skulle kunne lukkes for at man ikke kunne »fiske« badetøjet ud af vinduerne. Der var huller i gulvet til udfejning af sand - måske min fars opfindelse. Og som man kan se på billedet (1935) så hang badetøjet til tørre udenfor. Det var på det

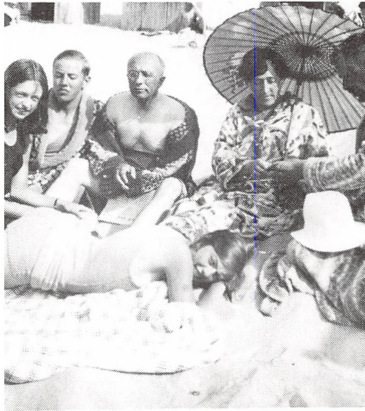
tidspunkt vist ikke helt almindeligt. Folk skiftede tøj i badehusene, absolut ikke på stranden. Og et tilbehør til hvert badehus var en spand til skyldning af fødder. Dette badehus blev ikke flyttet om vinteren«.

I tyverne var antallet af badehuse på stranden endnu ret beskedent, men allerede omkring 1930 steg antallet betydeligt. Billedet side 54 af familien Ammentorp ved deres hus 1931 giver en fornemmelse af udviklingen. På postkortet fra 1925 ses det, hvorledes badehuskolonien er ved at krybe frem på strandarealet vest for molen.

De mange badehuse gav problemer, fordi der i virkeligheden aldrig var opstillet regler for opholdet ved stranden. Ejeren af grunden Tisvilde-Frederiksværk Skovdistrikt gik derfor i forhandling med Tisvilde Turist- og Grundejerforening. I sommeren 1935 blev det fremtidige reglement udsendt. Som eksempel gengives skrivelserne til ingeniør H. Tvermoes i badehus nr. 59:

Som Ejer af et af de paa Strandbredden ved Tisvildeleje staaende Badehuse skal jeg herved gøre Dem bekendt med, at Skovvæsenet, for at tillade at det omhandlede Badehus ogsaa fremtidig kan blive staaende, vil kræve, at der angaaende dette Forhold oprettes en Overenskomst paa de i vedlagte Blanket anførte Betingelser. De foreslaaede Afgifters Størrelse er sanktioneret af Tisvilde Turist- og Grundejerforening, og Størsteparten af Afgifterne tilfalder denne Forening og anvendes til Forbedring af Badeforholdene ved Stranden, bl. a. til Ansættelse af en Bademester. Da Turistforeningen er gaaet stærkt ind for Tanken om, at der skabes ordnede Badeforhold og anbefaler den af Skovvæsenet foreslaaede Fremgangsmaade, skal jeg henstille, at De tilbagesender mig Overenskomsten i underskreven Stand og saaledes yder Deres Bidrag til at skabe bedre og ordnede Badeforhold i Tisvilde.

*Ærbødigst.
K. Morville.*

Hele familien samlet foran
badehuset 1923

Tisvilde-Frederiksværk Skovdistrikt meddeler herved fra 1. April 1925
 Tilladelse for den *Signe's At Overmars* boende *Probakvej 13*
Kibemøns til at have et indtil 6.00 m² stort Badehus
 staaende paa Stranden udenfor Klitten udfor Afdeling 212 i Tisvilde Hegn paa det
 paa det udarbejdede Badehuskort med Nr. 59 betegnede Sted. For Tilladelsen
 erlægges en aarlig Afgift af 10 Kr., der betaales til den af Tisvilde og Omegns
 Grundejer- og Turistforening ansatte Bademester inden 10. Juli for det paagældende
 Finansaar, første Gang straks. Afgiftsbeløbet udover 2,50 Kr. tilfalder Tisvilde og
 Omegns Grundejer- og Turistforening til Dækning af Udgifterne ved Ordningen
 af Badeforholdene. Badehusejerne skal drage Omsorg for, at Stranden ikke ved
 Badehusets Benyttelse forurenes med Affald, Papir o. s. v. Badehuset maa kun
 benyttes i Badesæsonen og kun af Badehusejeren og hans Familie samt af Bade-
 gæster, der har Bopæl eller i Pension eller paa Besøg hos Badehusejeren. Bade-
 husets Størrelse og Placering maa ikke ændres uden Skovvæsenets Semtykke.

Badehuset maa ikke benyttes til Overnatning, ligesom der ikke maa til-
 beredes Mad i Badehuset.

Saafernt Sandflugtskommissionen maatte finde det nødvendigt at fjerne
 eller flytte Badehuset for at træffe Foranstaltninger til Sandflugtens Dæmpning,
 er Lejeren pligtig at finde sig heri uden Refusion af den erlagte Leje. Herudover
 kan Opsigelse finde Sted fra baade Udlejerens og Lejerens Side med 3 Maaneders
 Varsel til en 1. April.

Efter badet (1935).

Bemærkningerne i kontrakten om overnatning og tilberedning af mad i badehusene understreger, hvad det var for problemer, der var opstået. I takt med demokratiseringen af ferielivet søgte flere og flere ud til de mondæne fiskerlejer på nordsjællandskysten. Den oprindelige brug af husene primært som omklædningssted for badningen, blev i nogle tilfælde afløst af et primitivt ferieophold, hvor familie og venner til ejerne fik overladt nøglen i ferietiden.

I 1950 mente skovdistriktet, at badehusforholdene ved Tisvilde måtte reguleres ved udstedelsen af en ny kontrakt. Mens det i følgeskrivelsen fra Tisvilde-Frederiksværk Skovdistrikt meddeles, at der fremover ikke må opføres badehuse større end 10 m², nævnes det som nyt i kontrakten, at anbringelsen af indhegninger eller af nogen slags anlæg omkring badehusene ikke må finde sted. Dette viser, at de ganske rigtigt var ved at udvikle sig til små sommerhuse. Forklaringen skal søges i den sommerhusekspansion, der fandt sted i efterkrigsårene og frem. Med fremkomsten af de mange nye forbrugsgoder blev også stillet større krav til opholdet ved vandet. I denne forbindelse skal nævnes, at der i reglementet for badehusene intet var til hinder for, at personer uden sommeradresse i Tisvilde kunne erhverve et badehus. Dette fremmede yderligere udviklingen hen mod flere små sommerhuse på stranden. I 1962 greb skovvæsenet ind ved at kræve, at salg af

Under og lige efter krigen ombygges mange badehuse. Det bliver det lille sommerhus med veranda.

Benyttes så ofte som muligt, især af ejere fra Hillerød og Helsingør
Foto: ca. 1945

huse fremover kun var tilladt med skovvæsenets tilladelse og kun til grundejere i Tisvilde samt at deres størrelse ikke måtte overstige 2×2,5 m.

På side 62 ses et eksempel på, hvorledes badehusene i nogle tilfælde udviklede sig til små sommerhuse med overdækket terrasse og navne som »Neptun«, »Pjækhytten« og »Helsebo«.

Efter forhandling med sognerådet og Friluftsrådet bestemte Direktoratet for Statsskovbruget i 1965, at badehusene ved Tisvildeleje skulle afvikles. Det blev meddelt ejerne, at man fremover ikke ville gå godkendt overdragelse af kontrakter til andre undtagen, når det drejede sig om efterladt ægtefælle.

Denne ordning har betydet, at antallet af badehuse i de forløbne 2 år gradvist er blevet reduceret og de vil helt forsvinde, hvis der ikke gribes ind nu. En revision af bestemmelsen fra 1965 er ønskelig, fordi badehusene ved Tisvildeleje fortæller kulturhistorie. De implicerede parter burde sammen med museumsfolk forsøge at bevare så mange af husene som muligt. Det må kunne lade sig gøre at finde frem til et regulativ, der sikrer husenes fremtidige eksistens samt giver ejerne en meningsfuld brug af dem fremover.

Søren Frandsen

INDHOLD

Om Tibirke c. 1918	5
<i>Ellen Kaper Repsdorph</i>	
Lundene	17
<i>Marie Haagen-Müller</i>	
Minder fra Mønge	35
<i>Agnete Therkildsen</i>	
Glimt fra Raagemark 1950-1987	39
<i>Inge-Lise Wagner</i>	
Ferie på Borshøjgaard	49
<i>Paul Frandsen</i>	
Ferieliv i Tisvilde	54
<i>Kirsten Ammentorp</i>	
Badehusene ved Tisvilde Strand	56
<i>Søren Frandsen</i>	

BESTYRELSESMEDLEMMER

pr. 1. juni 1987

Mogens Tving Jensen, formand
Mogens J. Christophersen, næstformand
Aksel Kjellerup, kasserer
Leif Caspersen
Børge J. Christiansen
Benny Jensen
Claus Lange
Niels Jørgen Larsen
Allan Rasmussen
Arne Sørensen
Marianne Trock
Liv Tvermoes

ÆRESMEDLEMMER AF SELSKABET

Jan Valmin
Anna Jensen
Inger Wicth-Knudsen
N. P. Wicth-Knudsen

Vedr. årbog for 1987 »Det levende landskab«, vil selskabet hermed rette en tak til de forskellige artiklers forfattere samt tak til mange badehusejere for beretninger og lån af fotos o.a. til brug for artiklen om badehusene, tak til Marie Haagen-Müller, omslagstegningen, Minna Holch, Axel Nygaard, tegninger, fotograf Søren Nielsen, fotograf Poul Henriksen, fotograf Kurt Wagner.

Årbogens redaktion og rettelæggelse
M. Tving Jensen

Vejby-Tibirke Selskabet
Kildevej 172
3210 Vejby
02 30 78 61, bedst efter kl. 17.00
Sekretær Liv Tvermoes
Ved Stranden 19, 3220 Tisvildeleje
02 30 72 15

VEJBY-TIBIRKE SELSKABET
1987